

BEVARANDEOMRÅDE B, VÄSTANÅ OCH SMEDVÄGEN

Beskrivning

Den äldsta bebyggelsen inom området uppfördes till största delen av hantverkare som hänvisas hit till den mark som ej var direkt lämpad för jordbruket. Under 1800-talets sista årtionden och början av 1900-talet byggdes här även flera stora handelsgårdar. Senare har området ytterligare förtätats genom egnahemsbebyggelse.

Inom området finns ett flertal välbevarade hantverksgårdar, där även de många uthusen medverkar till en väl hållen värdefull miljö. Gårdarna Skogens (Västanå 2:20), Tulpans (Västanå 2:35), Strandbergs (Nordanå 3:2), Buska (Nordanå 1:4) samt Gammel-Ekmans (Nordanå 4:25) har bostadshus uppförda i början av 1800-talet. Smens (Nordanå 4:24) och Nordanå 2:4 har bebyggelsen från mitten av 1800-talet.

Av kvarstående välbevarade handelshus från 1800-talets slut återstår endast Larsson & Löf (Västanå 2:57). Trots vissa förändringar, exempelvis färgsättningen, vid den senaste reparationen, är byggnaden värdefull som representant för handelsepoken i Västanå. Helt intakt kvarstår dock affärs- och bostadshuset Älvås (Västanå 2:49) som byggdes 1920 - 21.

Vy över Västanå västerut.
I bildens mitt gården
Larsson & Löf (Blå huset).

Gårdar i Västanå 1926.
Från vänster Kiöhlings,
Linders och längst till
höger skymtar det nu
rivna skomagasinets, den
obebyggda tomten
Västanå 2:37.

Swartz (Västanå 1:2, 1:4), Linders (Västanå 2:36) och Björkebo (Nordanå 4:51) är tre mycket värdefulla byggnader med panelarkitektur av hög klass. Swartz byggdes 1880 i en högst personlig stil med rikt utsmyckade fasader, där ingen fasad är den andra lik. Linders från 1910-talet och Björkebo byggt 1909 - 10 är uppförda i den assymetriska villastilen. Båda byggnaderna är särskilt värdefulla ur kulturminnesvårdssynpunkt.

Inom området finns två byggnader av mer institutionell karaktär, barnmorskebostaden (Nordanå 11:1) och Västanå skola (Västanå 1:30) som båda är välhållna utan större förändringar.

Riktlinjer och skydd

Se karta "Bevarandeområden och särskilt värdefulla byggnader" (sid 62-63). kartan anger riktlinjer och skydd och har utarbetats med utgångspunkt i gällande lagstiftning. Samtliga hus, såväl bostadshus som ekonomibyggnader och andra byggnader, inom det föreslagna bevarandeområdet B skall omfattas av riktlinjer och skydd.

Värdefull miljö

Bevarandeområde B, som avgränsats på kartan utgör en sådan värdefull miljö att PBL 3:12 skall gälla. Områdesbestämmelser skall utfärdas för att säkerställa den värdefulla miljön och för att utöka bygglovsplikten enligt PBL 5:16.

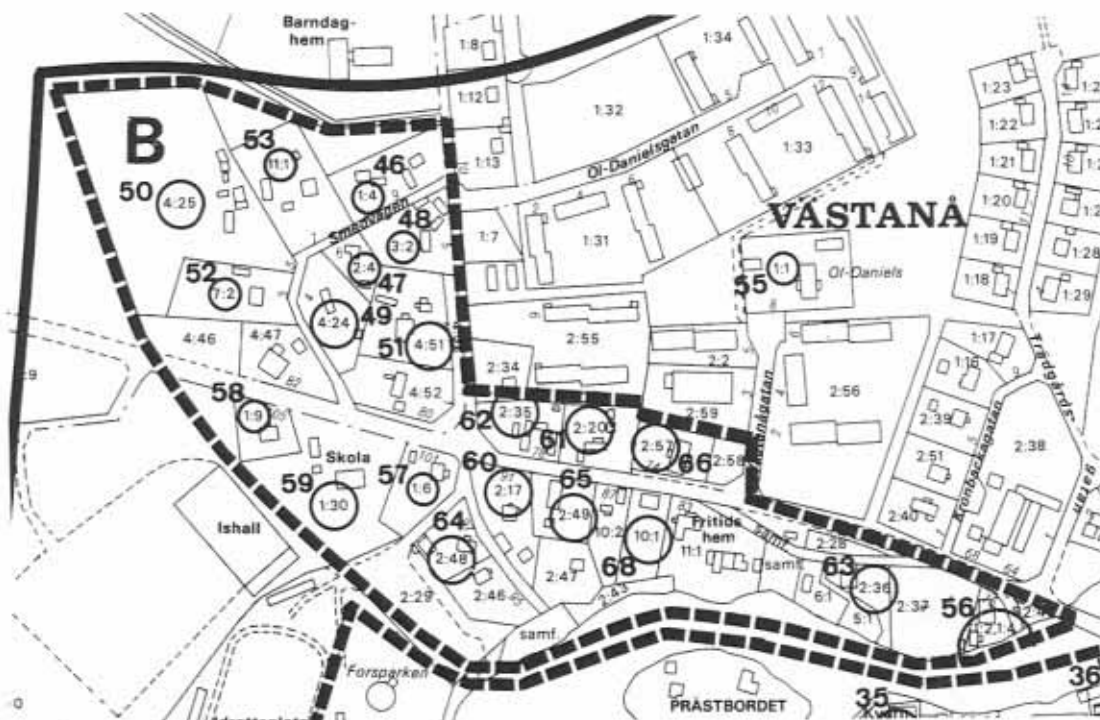
Detalj- och översiktsplaner skall grundas på miljöhänsyn enligt nedanstående beskrivning och riktlinje. Vid uppförande av nya byggnader skall PBL 3:1 tillämpas. Inom området är nybebyggelse endast möjlig på fastigheten Västana 2:37 som idag är obebyggd. I övrigt är området fullt utbyggt. Nybebyggelse utformas så att den omgivande bebyggelsens värde inte försämras. Renovering samt om- och tillbyggnader skall utföras med hög kvalitet vad gäller gestaltning och material. Det är även viktigt att Smedvägens nuvarande bredd, sträckning och lutning kan hävdas.

Vid byggande och bygglovsprövning inom området skall nedanstående beskrivning och riktlinjer följas. Den befintliga bebyggelsen bildar en väl sammanhållen och värdefull miljö med gårdsanläggningar och byggnader av hög ålder och stort kulturhistoriskt värde. Det är ytterst viktigt att den befintliga bebyggelsen skyddas och underhålls. Även små förändringar av en byggnads utseende kan ha stor betydelse för upplevelsen av den totala miljön. Förändringar av byggnadernas storlek, form, taklutning, färg samt fasad- och takmaterial måste därför ske med respekt för traditionella arbetsmetoder och material.

Särskilt värdefulla byggnader

Riktlinjer, se sid 62.

Karta över bevarandeområde B.

BEVARANDEOMRÅDE C, BORN

Beskrivning

Born är från början ett utanvidsområde, där hantverkare och arbetare m fl fick bygga sina bostäder på den starkt kuperade marken som var oanvändbar för jordbruksändamål. Bebyggelse och senare vägnät växte fram fritt, utan någon egentlig planering av de små och oregelbundna tomterna. Ett antal mindre industrier som utnyttjade Voxnans vattenkraft anlades även i området, och ingenstans i Alfta kan man idag se det direkta sambandet mellan industri/hantverk och boende så bra som här. Under 1900-talets första årtionden har området förtätats genom egnahemsbebyggelse. Förutom de industrier som fortfarande är i drift, finns lämningar och rester efter tidigare vattenverk utefter älvens båda stränder.

Ur kulturhistorisk synpunkt är Bornområdet värdefullt och här finns även ett antal särskilt värdefulla byggnader från kulturminnesvårdssynpunkt. Gårdarna Tärnströms (Alfta Kyrkby 25:6), Alfta Kyrkby 28:70 och Alfta Kyrkby 30:31 har samtliga hantverkstraditioner från 1800-talet. Mangårdsbyggnaden på Tärnströms uppfördes dock redan under slutet av 1700-talet. På gårdarna finns även flera väl bevarade ekonomibygnader .

Holms (Alfta Kyrkby 81:1) byggt 1892 och fastigheterna Alfta Kyrkby 28:61 samt 28:51 är exempel på välbevarade egna hem med tidstypiskt utseende. Kvarnen (Alfta Kyrkby 30:57) har även industrihistoriskt intresse. Inom området ligger även gården Knagga (Alfta Kyrkby 30:80) p g a den geografiska närheten till Born i övrigt. Knagga var ursprungligen det bondhemman som låg längst västerut i Kyrkbyn och har därför mera samband med de besuttna böndernas traditioner. Mangårdsbyggnaden uppförd 1857 är ytterst välbevarad och särskilt värdefull ur kulturhistorisk synpunkt.

Voxnans strömmar vid Born utnyttjades tidigt av bönderna för drivande av vattenverk, men hade även betydelse för lokaliseringen av småindustri till området under 1800-talets slut och senare.

Riktlinjer och skydd

Se karta "Bevarandeområden och särskilt värdefulla byggnader" (sid 62-63). Kartan anger riktlinjer och skydd och har utarbetats med utgångspunkt i gällande lagstiftning. Samtliga hus, såväl bostadshus som ekonomibyggnader och andra byggnader, inom det föreslagna bevarandeområdet C skall omfattas av riktlinjer och skydd.

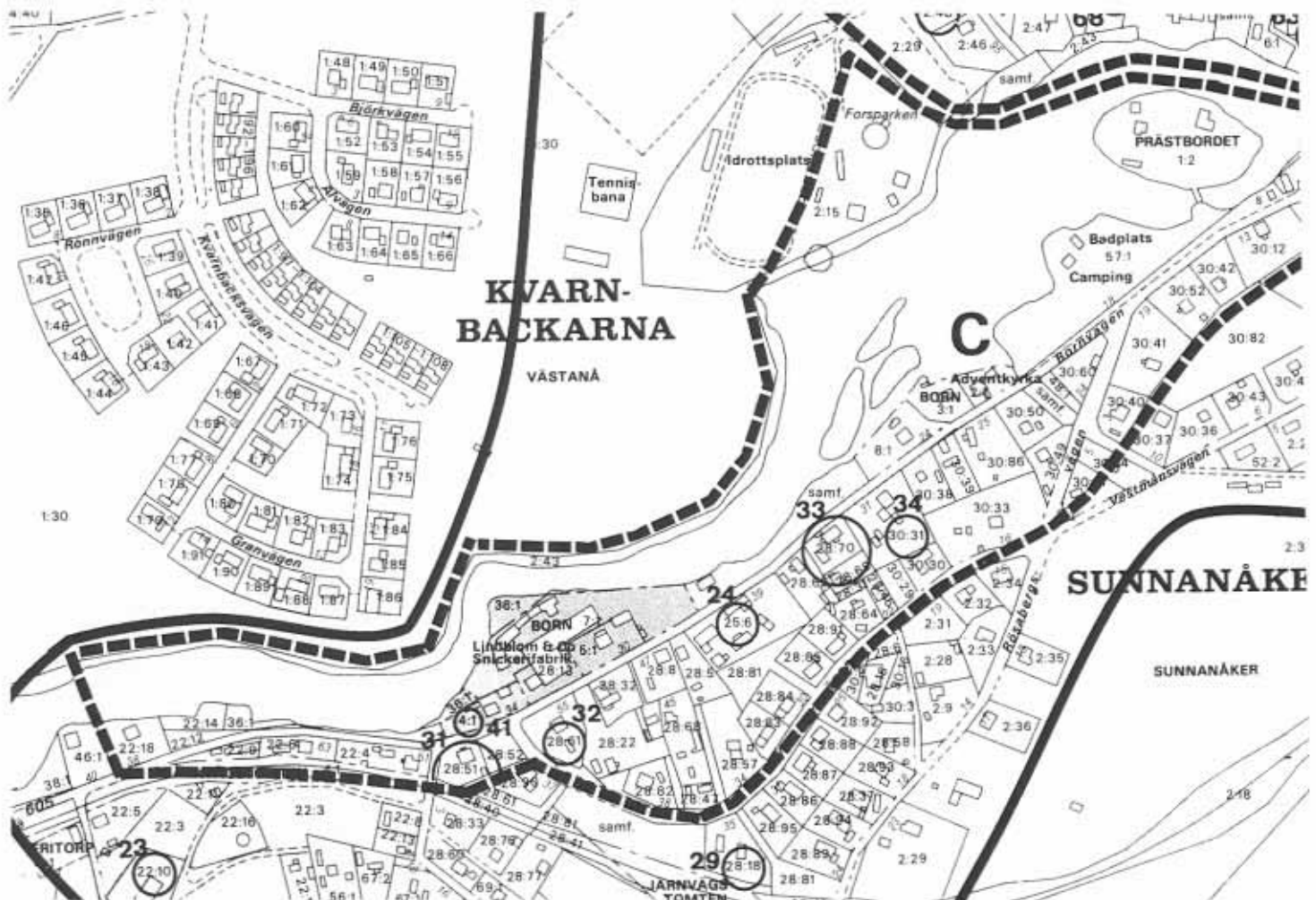
Värdefull miljö

Bevarandeområde C, som avgränsats på kartan, utgör en sådan värdefull miljö att PBL 3:12 skall gälla. Områdesbestämmelser skall utfärdas för att säkerställa den värdefulla miljön och för att utöka bygglovsplikten enligt PBL 5:16

Detalj- och översiktsplaner skall grundas på miljöhänsyn enligt nedanstående beskrivning och riktlinje.

Vid uppförande av nya byggnader skall PBL 3:1 tillämpas. Nybebyggelse är endast möjlig i enstaka lägen och med en utformning som anpassas till den befintliga bebyggelsen och dess miljö. Renovering och ombyggnad skall utföras med hög kvalitet vad gäller gestaltning och material.

Karta över bevarandeområde C.

Vid byggande och bygglovsprövning inom området skall följande beskrivning och riktlinjer följas.

Bebyggelsen inom området bildar tillsammans med vägnät och vegetation en enhetlig och karaktäristisk miljö. Det är angeläget att nuvarande tomtstorlekar behålls och att den befintliga bebyggelsen ej förvanskas av om- och tillbyggnader utan förankring i traditionella arbetsmetoder och material.

Särskilt värdefulla byggnader

Riktlinjer, se sid 62.

Gården Knagga uppfördes av handlaren och sockenstämмоordföranden J J Jakobsson. Huset var det första i Kyrkbyn som målades med ljus oljefärg.

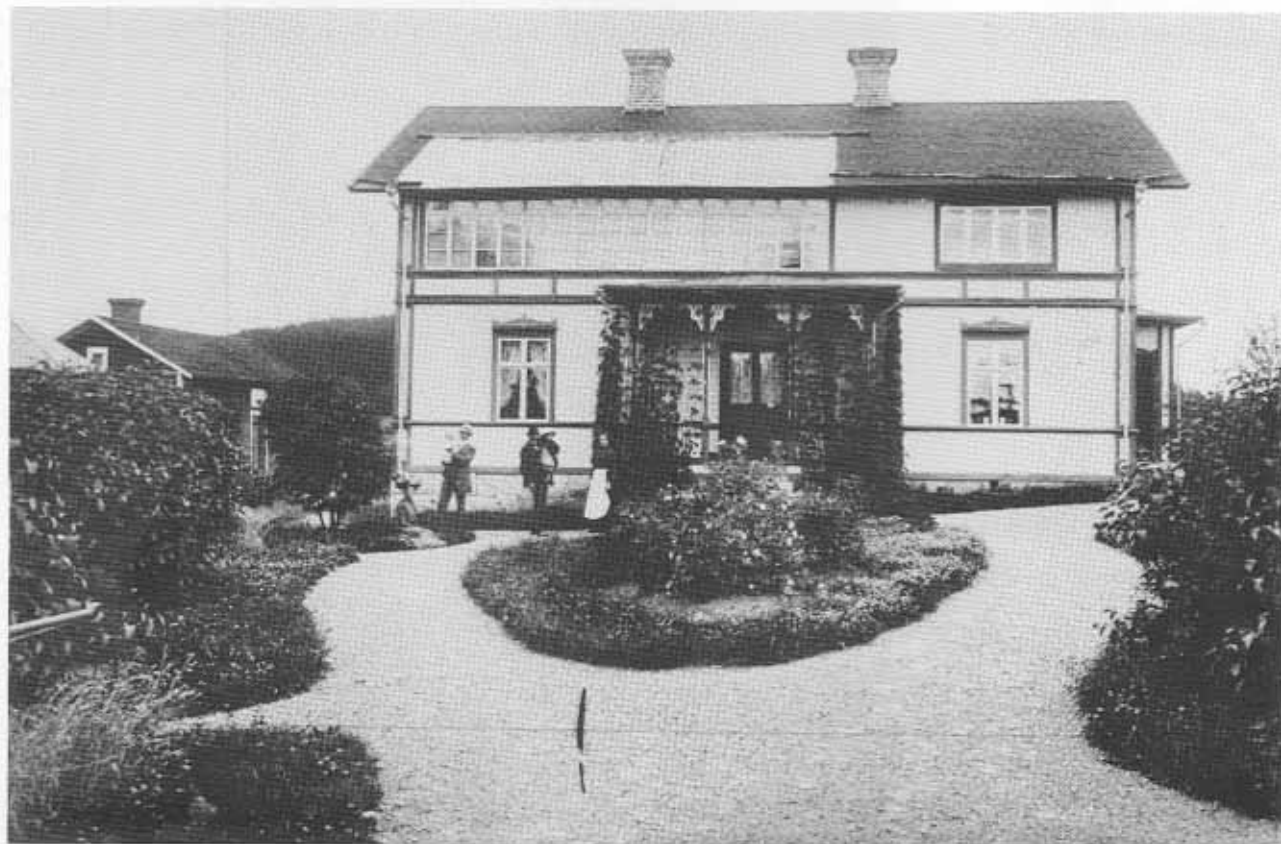

SÄRSKILT VÄRDEFULLA BYGGNADER

Av karta och förteckning framgår även de byggnader, som är särskilt värdefulla ut kulturhistorisk synpunkt. Dessa byggnader får enligt lagstiftningens krav inte förvanskas. Ärenden som rör dessa byggnader eller deras grannskap skall prövas särskilt efter samråd med länsmuséet. Kommunen skall verka för att dessa byggnader bevaras, bl a genom att ge dem beteckningen Q i detaljplanen. Vid detaljplanearbete utfärdas skyddsbestämmelser och utökad bygglovsplikt för fastigheterna.

Av karta och förteckning framgår även de byggnader som äger ett kulturhistoriskt värde trots att vissa oönskade förändringar ur kulturminnesvårdssynpunkt har skett enl princip H. Ärenden som rör dessa byggnader skall prövas särskilt efter samråd med länsmuséet. Det är viktigt att ytterligare förvanskning kan hindras och att ett återställande kan ses som mål vid byggande och bygglovsprövning.

Gården Lyckan innehöll fotografen Agnes Anderssons egen atelje. Hon var verksam från 1880-talets slut till 1937. Främst som porträttmakare, men hon dokumenterade även människor och byggnader i sin hembygd. Foto från 1905.

PRINCIPER FÖR URVAL AV SÄRSKILT VÄRDEFULLA BYGGNADER

- A Samtliga byggnader från tiden före år 1800 är sällsynta och därför av stort kulturhistoriskt värde. Förutsättningen är att de exteriört är väl bevarade utan större ombyggnader.
- B Samtliga bostadshus av äldre typ, som i regel är uppförda före år 1930 och som är representativa för sin tid och dess förhållanden. Förutsättningen är att de exteriört är väl bevarade utan större ombyggnader.
- C Särskilt väl bevarade byggnader från tiden 1900 - 1940 av konstnärligt och arkitektoniskt värde.
- D Byggnader av industri- och teknik-historiskt värde.
- E Byggnader som på ett väsentligt sätt hör samman med ortens historia.
- F Samtliga väl bevarade hus med offentlig funktion från tiden fram till omkring 1940, t ex skolor och affärshus.
- G På fastigheter där byggnader utvalts enligt ovan medtages även tidstypiska uthus och andra byggnader, där gårdsmiljön är välbevarad med flera ingående, utvalda byggnader. I en mera enhetlig eller starkt traditionsbunden miljö kan förändringen av ett enda hus vara ett svårt ingrepp.
- För de utvalda byggnaderna enligt A - G föreslås bestämmelserna i PBL 3:12 gälla. Dessa byggnader får, enligt lagstiftningens krav inte förvanskas. Kommunen skall verka för att dessa byggnader bevaras, bland annat genom att ge dem teckningen Q i byggnadsplanen.
- Principer för urval av byggnader med kulturhistoriskt värde trots att vissa ur kulturminnesvårdssynpunkt oönskade förändringar har skett.
- H Byggnad av kulturhistoriskt värde där vissa förändringar, ombyggnader eller utbyte av traditionella tak- och fasadmaterial har skett. Trots detta bör värden av dessa byggnader hävdas så att ytterligare förvanskning ej sker.

